

ISSN 2146-4456

BELGİ

DERGİSİ

Pamukkale Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Araştırma ve Uygulama Merkezi

Cilt/Volume 1 Sayı/Number 7 Kış/Winter 2014

ISSN 2146-4456

BELGİ

DERGİSİ

Pamukkale Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

Cilt/Volume 1 Sayı/Number 7 Kış/Winter 2014

ISSN 0000-0000

BELG
SERIES

Journal of the
National Library of Medicine
National Library of Medicine

Volume 1, Number 1, 1971

ISSN 2146-4456

BELGİ

DERGİSİ

Pamukkale Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

Cilt/Volume 1 Sayı/Number 7 Kış/Winter 2014

Sahibi/Owner

Merkez adına Müdür
Doç. Dr. Mithat AYDIN

Yazı İşleri Müdürü/ Journal Administrator

Doç. Dr. Tahir KODAL

Editör/Editor

Prof. Dr. Süleyman İNAN

Editör Yardımcısı/Vice-Editor

Okt. Veysel ÇOLAKER

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Süleyman İNAN
Doç. Dr. Mithat AYDIN
Doç. Dr. Ercan HAYTOĞLU
Doç. Dr. Tahir KODAL
Yrd. Doç. Dr. Umut KARABULUT

Kapak Resmi/Picture of Cover

Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, C. I,
Ankara, 2011.

Dizgi ve Kapak Tasarımı/Typographical and Cover Design

Gülderen ÇAVUŞ

Basım Yeri ve Tarihi/Place and Date of Printing

Denizli-01.01.2014

Sekreteryay/Secreteriat

Asiye ÇELİK BULUT
E-posta: abulut@pau.edu.tr
Tel: 0258 296 12 51

İletişim Adresi/Contact Adresse

Pamukkale Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve
Uygulama Merkezi (Dergi Editörlüğü)
Kınıklı Yerleşkesi 20070, Denizli
Tel:0258 296 10 87/0258 296 10 91
Belgegeçer:0258 296 12 00
E-posta: atam@pau.edu.tr
sinan@pau.edu.tr
abulut@pau.edu.tr

DANIŞMA VE HAKEM KURULU/ADVISORY AND EDITORIAL BOARD

- Prof. Dr. Halil İNALCIK (Bilkent Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES (Fırat Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Mehmet AKGÜN (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU (Sakarya Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Kemal ARI (Dokuz Eylül Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali Rıza ERDEM (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Atatürk Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Engin BERBER (Ege Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Üçler BULDUK (Ankara Ün./TÜRKİYE)
Associate Professor Gheorghe CALCAN (ROMANYA)
Prof. Dr. Kemal ÇİÇEK (Türk Tarih Kurumu/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Orazpolat EKEBAHARLI (TÜRKMENİSTAN)
Prof. Dr. Cezmi ERASLAN (İstanbul Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Yavuz ERCAN (Emekli Öğretim Üyesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN (Ankara Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Mehmet EVSİLE (Ondokuz Mayıs Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN (Emekli Öğretim Üyesi /TÜRKİYE)
Prof. Dr. Sadettin GÖMEÇ (Ankara Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU (Ankara Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Necdet HAYTA (Gazi Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Osman HORATA (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu/TÜRKİYE)
Prof. Dr. İsrail KURTCEPHE (Akdeniz Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Enver KONUKÇU (Atatürk Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ (Selçuk Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Selahittin ÖZÇELİK (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN (Ankara Ün./TÜRKİYE)
Associate Professor Gavriil Preda (ROMANYA)
Prof. Dr. Solmaz RÜSTEMOVA (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. Haluk SELVİ (Sakarya Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Satay SIZDIKOVA (KAZAKİSTAN)
Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ (Ankara Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Enis ŞAHİN (Sakarya Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ (Hacettepe Ün./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Süleyman İNAN (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. Roza ABDİKULOVA (KIRGIZİSTAN)
Doç. Dr. Mithat AYDIN (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. Erdal AYDOĞAN (Atatürk Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. Şakir BATMAZ (Erciyes Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK (Fırat Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. Mevlüt ÇELEBİ (Ege Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. H. Aliyar DEMİRCİ (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. Ercan HAYTOĞLU (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. Tahir KODAL (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. Bekir KOÇ (Ankara Ün./TÜRKİYE)
Doç. Dr. İsmail TÜRKOĞLU (Mimar Sinan Ün./TÜRKİYE)
Yrd. Doç. Dr. Veysi AKIN (Trakya Ün./TÜRKİYE)
Yrd. Doç. Dr. Kemal DAŞÇIOĞLU (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Yrd. Doç. Dr. Nevzat GÜNDAĞ (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Yrd. Doç. Dr. Günver GÜNEŞ (Adnan Menderes Ün./TÜRKİYE)
Yrd. Doç. Dr. Umut KARABULUT (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Yrd. Doç. Dr. Zülal KELEŞ (Pamukkale Ün./TÜRKİYE)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU (Dokuz Eylül Ün./TÜRKİYE)

BU SAYININ HAKEMLERİ/BOARD OF REFEREES FOR THIS VOLUME

Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK (Pamukkale Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Süleyman SEYDİ (Süleyman Demirel Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN (Ankara Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Tahir KODAL (Pamukkale Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK (Fırat Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Bekir KOÇ (Ankara Üniversitesi/TÜRKİYE)

Amaç ve Kapsam

Belgi, Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yayımlanan yakın dönem Osmanlı Tarihi, Atatürk ve Cumhuriyet dönemini içeren özgün, bilimsel makalelere yer verir. Uluslararası hakemli bir dergi olan Belgi, kış ve yaz olmak üzere yılda iki defa yayımlanır.

Yayımlanacak yazılarda bilimsel araştırma ölçütlerine uyma, alana bir yenilik getirme ve başka yerde yayımlanmamış olma şartı istenir. Yayımlanmamış olmak şartıyla daha önce bilimsel toplantılarda sunulmuş olan bildiriler de kabul edilebilir.

İÇİNDEKİLER

Makaleler

Hakkı Uyar.	829
<i>Milli Mücadele ve Cumhuriyet Kadrolarının İkinci Meşrutiyet'ten ve Birinci Dünya Savaşı'ndan Çıkardığı Dersler</i>	
A. Yavuz Ergun.	837
<i>Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu Üzerine "İktisadi" Bir İnceleme</i>	
Serkan Güzel.	845
<i>Cumhuriyet Dönemi Toplumsal Dinamikler</i>	
Ercan Haytoğlu.	855
<i>Denizli Ticaret ve Siyaset Hayatında Ali Fuat Dağdeviren</i>	
Tülay Gül.	871
<i>Ulusal Basında Türkiye'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı</i>	
Durmuş Akalın.	881
<i>Kuzey Yemen'de Osmanlıların Yerli Kabilelerle Münasebetleri Kapsamında Hakem Kabilesi (1849-1904)</i>	
Necat Çetin.	907
<i>Torbalı Bölgesinde Bulunan Osmanlıca Çeşme Kitabeleri ile ilgili Bir Alan Araştırması</i>	
Kenan Özkan.	923
<i>Türk Modernleşmesinde Pozitivizmin Bilim Algısı</i>	

Konferanslar

Kemal Arı.	953
<i>Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi</i>	
Engin Berber.	963
<i>Anadolu'da Milli Mücadele ve Yunan İşgali</i>	
Merkezimizden Haberler	971
Yazım Kuralları	980

DENİZLİ TİCARET VE SİYASET HAYATINDA ALİ FUAT DAĞDEVİREN

ALİ FUAT DAĞDEVİREN IN THE LIFE OF DENİZLİ TRADE AND POLITIC

Ercan HAYTOĞLU*

Özet

Tavas'ta dünyaya gelen Ali Fuat Bey Denizli'de Lise öğrenimini tamamlamıştır. En kısa zamanda hayata ve ticarete atılmayı hedeflediği için üç yıllık bir okul olan İstanbul'da Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'na kayıt yaptırmıştır. Öğrenciliği döneminde ailesinin maddi açıdan dar imkânlar içerisinde bulunması nedeniyle Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından o dönemde yüksek öğrenim öğrencilerine verilen burstan faydalanmıştır. İstanbul'dan Denizli'ye 1945'te döndükten sonra Denizli Manifaturacılar Birliği'nde muhasebeci olarak göreve başlayan Dağdeviren, askerlik sonrası Manifaturacılar Birliğinin dağılmış olması nedeniyle memuriyet hayatına atılmıştır. Ankara'da Ticaret Bakanlığı'nda memuriyete başladıktan iki yıl sonra Denizli İş Bankasına naklini yaptırmış ve Denizli'ye geldikten sonra siyasi hayata ilk adımını atmıştır. 1952'de memuriyet hayatından ayrılarak ticarete atılan Dağdeviren, kısa sürede aldığı Koç Şirketine bağlı önemli bayilikler ile ticari hayatta kendisine önemli bir yer bulmuştur. Denizli Verem Savaş Derneği ile bir yandan toplumsal katkının sivil toplum ayağında yer alırken, CHP içindeki aktif durumuyla siyasette de kendisine yer bulmuştur. CHP içinde önemli görevler üstlenen Dağdeviren, 1960'da Denizli Ticaret Odası Başkanı olmuştur. 1961'de CHP İl Başkanı olmuştur. 1963'de Belediye Başkanlığına adaylığını koymuş ise de kazanamamıştır. 1968'de ikinci kez belediye başkanlığına adaylığını koymuş ve yine başkan seçilememiştir. 1972'ye kadar siyasetten uzak kalan Dağdeviren 1972'de yeniden CHP İlçe Başkanı olmuştur. 1973'te Belediye Başkan Vekilliğine seçilmiş, 1978'e kadar Meclis üyeliği ve başkan vekilliği görevlerinde bulunmuştur. 1978'den sonra ticaret hayatına bir süre daha devam etmiş ise de daha sonra ticari hayattan da ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Denizli, Ali Fuat Dağdeviren, Cumhuriyet Halk Partisi, Manifaturacılar Birliği, Denizli Ticaret Odası.*

Abstract

Ali Fuat Bey born in Tavas completed his high school education in Denizli. He enrolled in High Economic and Trade School, three-year, in İstanbul because he aimed at begining to work and trade as soon as possible. In his pupilage, he took advantage of scholarship which was given by Republican People's Party (RPP) to students of hisher education because his family had financial difficulties in those times. Dağdeviren starting to work as a accountant in Denizli Draper Union after the return to Denizli from İstanbul began to work as a official after the army because the Union separated. After two years which he employed in ministry of commerce in Ankara, he transfered himself to Denizli İş Bank and after return to Denizli he put a stake in the ground of politic. Dağdeviren, going into business by leaving from public service, had an important position in trade for himself in a short time owing to important dealership related to Koç Company. While he was in the leg of civil society of social contribution with Denizli Tuberculosis Control Association, he engaged himself in politic with the active position in Republican People's Party. Dağdeviren taking on important tasks in the party, became head of Denizli Board of Trade in 1960. He became provincial head of RPP in 1961. In 1963, he became candidate of mayorship but he couldn't win. In 1968, he became candidate of mayorship second time but he couldn't win again. Dağdeviren becoming distant from politic until 1972, became provincial head of RPP again in 1972. He was selected to deputy mayor in 1973, was

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ehayt@pau.edu.tr

on duty for councilorship and deputy chairman until 1978. He leaved from trade life later although after 1978, he continued trade life for a while.

Key words: Denizli, Ali Fuat Dağdeviren, Republican People's Party, Draper Union, Denizli Board of Trade.

A-Giriş

Ali Fuat Dağdeviren¹ Tavas'ın Solmaz köyünde İbrahim Bey ve Fadime Hanımın oğlu olarak² 1923'de dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini Solmaz Köyü İlkokulunda, 1935'de tamamlamıştır. Köyünde ortaokul bulunmadığı için 1935'de Denizli'ye gelerek Denizli Lisesi'nin orta kısmına kaydolmuştur. 1938'de lise kısmında eğitimine başlayan Dağdeviren 1941'de liseden mezun olmuştur.

1941'de liseden mezun olduktan sonra maddi imkansızlıklar nedeniyle Üniversite hayatına başlayamamıştır. Eğitimine ara verdiği bu dönemde Denizli'de yerli malcı³ olan Ahmet Hamdi Toksöz'ün yanında ticari hayata ilk adımını atmıştır⁴. Dağdeviren bu bir yıllık arada İngilizce öğretmeninin tavsiyesi ile Denizli Lisesi Orta kısmında yardımcı İngilizce öğretmenliği de yapmıştır⁵.

Yükseköğrenim hayatına bir an önce başlamak istediği için, *"o dönem için ruhuma ve düşüncelerine en uygun ve ayrıca tahsil müddeti kısa olan"*⁶ diye belirttiği Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nu tercih etmiştir. İstanbul Sultanahmet semtinde eğitim veren okula kaydolmasıyla ekonomik açıdan sıkıntı yaşamamak için burs arayışı içerisine girmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından o dönemde yüksek öğrenim öğrencilerine verilen burstan faydalanmış ve ailesinin dar imkanlar içerisindeki maddi desteğine önemli bir katkı sağlamıştır.

**Sayın Ali Fuat Dağdeviren ile 06.02.2005'de mülakat yapmıştım. Mülakat esnasında kendisinden sadece biyografisi ile ilgili kısa bilgiler alabiliyordum. Sayın Dağdeviren, bu mülakatta siyasi geçmişi ve Denizli'nin siyasi hayatı üzerine değerlendirme yapmak istememişti. Sayın Dağdeviren ile ilgili olarak Denizli Basın Tarihi üzerine çalışmam esnasında Denizli yerel gazetelerinden kendisi ile ilgili haberleri toplama imkanı buldum. Siyasi ve ticari hayatına dair tespit edebildiğim bilgiler ile mülakatta verdiği bilgileri tarihe not düşmek adına bu makale ile paylaşmak istedim.

¹ Siyasi hayatta ismini Ali Fuat Dağdeviren olarak değil, daha ziyade Fuat Dağdeviren olarak kullanmıştır. Y.n. Biz makalede A. Fuat Dağdeviren olarak vereceğiz.

² Bu bilgi 1952Denizli doğumlu Ali Fuat kızı Nilgün Çetin (Dağdeviren) den alınmıştır. (Mülakat tarihi :06.03.2015)

³ Yerli malcı, Denizli'de el dokumaları satan kişilere verilen isimdir.

⁴ Kaleli Ahmet Hamdi Toksöz, 3000 lira Varlık Vergisi ödeyen tüccarlardan biridir. Hakkı Uyar, *"Tek Parti Dönemi'nde Denizli'de Siyasal Hayat"*, Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1, (6-7-8 Eylül 2006) C.1, Denizli 2007, s.577, Ercan Haytoğlu, *"Varlık Vergisi Denizli Uygulaması"* *Dokuz Eylül Üniversitesi, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11, (2004-2005), s.169. Vergiyi ödemede büyük sıkıntı ile karşılaşmış, vergiyi ödemiş ise de iflas etmekten kurtulamamıştır. Damadı A. Fuat Dağdeviren, kayınpederi olan Kaleli Ahmet Hamdi Toksöz'ün o dönemde yapımına başlanacak olan öğrenci yurdunun yapımı için 500 lira teberruda bulunmasından dolayı, Varlık Vergisi Komisyonu'nun *"500 lirayı gönüllü veren 3000 lirayı haydi haydi verir"* düşüncesiyle ödemesi için 3000 lira vergi belirlendiği bilgisini vermiştir. Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

⁵ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

⁶ Dağdeviren ekonomik nedenlerle bir an önce hayata atılmayı hedeflediği için üç yıllık eğitim veren bu okulu tercih ettiğini belirtmiştir. Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

B-Ticari ve Siyasi Hayatı

Yükseköğrenimini 1945'te tamamlayarak Denizli'ye dönen Dağdeviren II. Dünya Savaşı şartlarında özel bir şirket olarak kurulmuş olan Manifaturacılar Birliği'nde⁷ muhasebeci olarak göreve başlamıştır. Bu şirkette çalıştığı dönemde Ahmet Hamdi Toksöz Bey'in kızı Nilüfer Hanım ile hayatını birleştirmiştir. 1945'te evlendiği yıl askere giden Dağdeviren, askerliğini Kırıkkale Askeri Fabrikalar Müstakil Kıta İaşe Asteğmeni olarak bir yılda tamamlamıştır.

Askerlik hizmeti sonrası Denizli'ye döndüğünde savaşın yarattığı Manifaturacılar Birliği dağılmış olduğundan yeni bir iş arayışına girmiştir. Bu dönemde Kayınpederi Hamdi Toksöz'e ait olan Aydın ili, Koçarlı ilçesi Bıyıklı kasabasında bulunan araziye işletmek için Bıyıklı kasabasına taşınmıştır. Dağdeviren, burada bir yıl kaldıktan sonra istediği gibi bir ilerleme sağlayamadığı için, memur olmaya karar vermiştir. Ankara'da Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü'nde memuriyet hayatına atılmıştır. İki yıl memur olarak Ankara'da görev yaptıktan sonra Denizli İş Bankası'na naklini yaptırarak 1950'de tekrar Denizli'ye dönmüştür.

Denizli İş Bankasında iki yıl görev yaptıktan sonra 1952'de görevinden istifa ederek ayrılmıştır. İstifa sonrası Hacı Şakiroğlu Mehmet Ali Öz ile ortak olarak elektrik malzemesi, radyo alım satımı yapmaya başlamıştır. Dağdeviren bu ortaklıktan üç yıl sonra ayrılarak ticari hayatta bireysel olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Aynı işi sürdürmesinin yanında ek işler de yaparak ticari hayatta önemli bir yer edinmeye başlamıştır⁸. Birkaç yıl kayınpiraderi ve kayınpederi ile oto yedek parça işi yapmıştır⁹. Bu arada Koç'a ait elektrik ampul bayiliği, Koç'a ait Türkay Kibritleri bayiliği ve en sonunda Koç'a ait Arçelik-Beko bayiliğini almıştır. Dağdeviren Koç Grubunun Denizli Ana Bayiliğini yapmıştır¹⁰.

Ticari hayattaki başarısını *"tahsilin verdiği cesaretle hayattan korkmadan ilerlemek"*¹¹ olarak açıklayan Dağdeviren ayrıca bu başarısını topluma hizmet yönünde harcamak için özel çaba sarf etmiştir. Bu amaçla kamu yararına çalışan derneklerden Verem Savaş Derneği'ne üye olmuş ve ardından bu derneğin Yönetim Kurulu üyesi olarak uzun yıllar hizmet vermiştir.

Öğrenim hayatını tamamladığı 1945'ten itibaren yoğun bir şekilde politikaya meyli artmaya başlamıştır. Halka hizmetin bir başka kanalı olarak gördüğü siyasete atılmak için tereddütleri bulunan Dağdeviren, 1946 Seçimlerinde bağımsız adayları desteklemiştir¹². İş Bankası'nda memur olarak çalışırken liseden arkadaşı ve o

⁷ Savaş döneminde Sümerbank'tan toptan alınan malları manifaturacılar dağıtmak üzere kurulmuş olan birliktir. Savaşın sonunda dokuma mallarının piyasada bollaşması nedeniyle birliğe ihtiyaç kalmamıştır.

⁸ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

⁹ Berrin Dereli, Denizli İş Dünyası'nın Girişimci Yüzü Girişimci Başkan Fuat Dağdeviren, Denizli Ticaret Odası Der-gisi, Yıl:6, Sayı:54, Kasım 2008, s.42.

¹⁰ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

¹¹ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

¹² Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005), Tahir Kodal, bağımsız adayların belirlenmesi sürecinde bazı hoşnutsuzluklar ve kopmalar meydana geldiğini, CHP İl Yönetim Kurulu ve İl Genel Meclisi Daimi Komisyon üyesi Ahmet Akşit'in aday listesine alınmadığını içereyerek bağımsız adaylığını ilan ettiğini, ancak parti tüzüğü'nün 48. Maddesi ile bir yıl süre ile partiden

dönemde Avukatlık yapan Atıf Şohoğlu'nun ısrarları ile CHP'ye kaydını yaptırarak siyasete de ilk adımını atmıştır. Dağdeviren'in 1946 seçimlerinde etkin bir rolü olmamıştır¹³. Ancak, ticari ve siyasi hayatı artık birlikte yürütmeye başlamıştır.

1950 seçimlerinde CHP aday adayı başvurusunda adeta bir patlama yaşanmıştır¹⁴. Milletvekili listesinde yer almak isteyen CHP aday adayları arasında ciddi şekilde çekişme yaşanmıştır. 8 milletvekili adayından 6'sını CHP İl Örgütü, 2'sini CHP Genel Merkezi belirleyeceği için 9 Nisan 1950'de 23 aday adayından 6 adayı belirlemek için seçim yapılmış, ilk beş milletvekili adayı belirlenmiştir. Ancak, 6. Milletvekili aday konusunda salt çoğunluk sağlanamamıştır. 10 Nisan 1950 günü 5. kez yapılan aday yoklama seçiminde de salt çoğunluk sağlanamayınca Seçim Yoklama Kurulu 6. Milletvekili için kararı genel merkeze bırakma kararı almıştır¹⁵. Milletvekili aday adayı belirleme seçimlerinde A. Fuat Dağdeviren CHP'den aday olan dostu ve arkadaşı Kamil Diriltin'i yoğun bir şekilde desteklemiştir. Dostu ve arkadaşı Kamil Diriltin¹⁶ 9 Nisan 1950'de Denizli Halkevi'nde yapılan milletvekili aday yoklama seçiminde ilk turda çoğunluğu sağlayan adaylar arasında yer almıştır¹⁷. Dağdeviren propaganda döneminde aktif bir çalışma yaparak CHP'nin başarılı olması için yoğun bir çaba sarf etmiş¹⁸ ise de seçimlerde uygulanan liste usulü çoğunluk sistemi nedeniyle CHP 51.728 oy alarak % 43'lük oran elde ettiği halde, DP'nin 76.760 oy alarak oyların % 59.7'lik oranını elde etmesi ile DP 8 milletvekili çıkarmıştır¹⁹. Bu sonuçlar CHP'de büyük bir şaşkınlık yaratmıştır²⁰.

Partideki yöneticilik konumu ve ticari hayattaki yoğunluk nedeniyle 1952'de Verem Savaş Derneği yönetim kurulu üyeliği görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

İş hayatına atıldıktan sonra yine arkadaşı Avukat Atıf Şohoğlu'nun teşvikiyle girdiği CHP'de aktif siyaset yapmaya karar vermiş ve 1952'de CHP Merkez İlçe Başkanlığı görevine seçilmiştir. Dağdeviren, bu dönemi "*CHP'nin en zor döneminde*

ihraç ile cezalandırıldığını belirtmiştir. Tahir Kodal, "Demokrasi Sürecinde Denizli (1946-1950)", Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1, (6-7-8 Eylül 2006) C.1, Denizli 2007, s.612, Tahir Kodal, Denizli Halk Sandığı Müdürlüğü Hakkı Aysal'ın Bekillilerin 300 imzasıyla, Denizli Merkez İlçe Parti İdare Kurulu üyesi Hüseyin Köseoğlu'nun 300 imzalı dilekçe ile milletvekili aday olduklarını ancak parti tüzüğü'nün 48. maddesine dayanılarak işlem yapıldığı ve adaylıklarının kabul edilmediği bilgisini vermiştir. Kodal, *a.g.m.*, s.611.

¹³ 1945'te Yükseköğrenim hayatını tamamladığı yıldan itibaren yoğun bir şekilde politikaya eğilimi artmıştır. Kendi ifadesiyle; "*Halk ancak gerçek hizmetin siyasetle yapılabilceği inancıyla...*" hareket etmeye başlamıştır. Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005), 1946 Milletvekili seçimlerinde Fahri Akçakoca Akça haricinde diğer CHP adayları milletvekili seçilmişlerdir. Kodal, *a.g.m.*, s.613.

¹⁴ Bu bilgi 1954 Güney doğumlu Eyüp Hilmi oğlu Şerif Kutludağ'dan alınmıştır. (Mülakat tarihi : 02.03.2015)

¹⁵ Uyar, *a.g.m.*, s.616-617.

¹⁶ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

¹⁷ 214 delegenin katıldığı aday yoklama seçiminde ilk turda çoğunluğu sağlayan adaylar sırasıyla; Behçet Uz (203), Hulusi Oral (194), Cemil Çalgüner (161), Kamil Diriltin (133) ve Himmet Akın (110) dur. Uyar, *a.g.m.*, s.616-617.

¹⁸ Dağdeviren bu dönemi değerlendirirken CHP'nin iktidarı kaybedeceğinin seçimlerden önce belli olduğunu, halkın bir yenilik beklediğini ve bu beklentiye CHP'nin özellikle II. Dünya Savaşı dönemindeki uygulamalarıyla cevap veremediğini ve CHP tarafından yapılan bazı hataların partinin devrimci ve halkçı yönünü zayıflatmış olduğunu belirtmiştir.

¹⁹ Uyar, *a.g.m.*, s.618.

²⁰ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

elimizi taşın altına koyma cesareti gösterdik” diyerek belirtmiştir. Çünkü 27 yıllık iktidar döneminden sonra CHP’nin muhalefete düştüğü, Demokrat Parti (DP)’nin iktidara geldiği bu yıllarda partinin faaliyetlerini ve teşkilatlarını ayakta tutmak için yoğun emek harcanmıştır. Bu faaliyetler esnasında birçok köy ve nahiye kongrelerine katılan Dağdeviren, CHP’nin muhalefet yıllarında, CHP teşkilatlarına önemli ölçüde moral destek vermek için büyük çaba sarf etmiştir.

1955’e kadar Merkez İlçe Başkanlığı yapan Dağdeviren 1956’da CHP İl İdare Heyeti Üyesi olarak görevine devam etmiştir. “Kapital, girişimci, işçi” üçlü sacayağını olmazsa olmaz kabul ederek ticari hayatta ilerleyen Dağdeviren, 1957’de Ticaret Odası Meclis üyeliğine seçilmiş ve aynı yıl Denizli İktisat Bankası murakıplığına getirilmiştir²¹.

1957 Seçimlerinde CHP’den Denizli milletvekili adayı olmuştur. Ancak, çoğunluk usulü nedeniyle CHP listesi kaybettiği için seçimleri kaybetmiştir. 1960 Askeri Darbesinin yaşandığı süreçte feshedilmediği için CHP İl İdare Kurulu’ndaki faaliyetine devam etmiştir²².

Bu süreçte Ankara’da toplanacak olan kurucu meclise gönderilmek üzere ismi geçen Dağdeviren, ticari faaliyeti o süreçte bırakarak Denizli’den ayrılamayacağı için bu görevi kabul etmemiştir. Bu nedenle Avukat Hızır Cengiz Ankara’ya Kurucu Meclis üyesi olarak gönderilmiştir²³.

CHP içinde önemli görevler üstlenen Dağdeviren, diğer taraftan 27 Temmuz 1960’da Denizli Ticaret Odası idari heyet seçimlerine katılmıştır. Bu seçimler sonucunda Denizli Ticaret Odası Başkanı olmuştur²⁴.

1961 Seçimlerinde yeniden CHP milletvekilliğine aday adayı olmuştur. Dağdeviren, beşincisıradan aday yapıldığını öğrenmesiyle *“kalbinin derinliklerinden olağanüstü şekilde yaralandığını”*²⁵ belirtmiştir. Bu gelişmenin kendisini fazlasıyla sarstığı için aktif siyasetten uzaklaşmak kararı almıştır. Ancak 1961’de İl Başkanı olarak seçimlere katılan²⁶ (Arif) Hüdaî Oral’ın milletvekili seçilmesiyle²⁷ CHP İl Başkanlığı görevi boşalınca il başkanı olması için arkadaşlarının yoğun baskısı ile karşı karşıya kalmıştır. Yoğun baskı karşılığını vermiş ve Dağdeviren aktif siyasetten ayrılamamış ve CHP İl Başkanlığına aday olmuştur. Seçimler sonucunda CHP Denizli İl Başkanı olmuştur.

²¹ Dereli, a.g.r. s.44.

²² 1960 Askeri Darbesi ile DP’nin tüm faaliyetleri durdurulmuş, fakat CHP’nin faaliyetleri durdurulmamıştır.

²³ Dağdeviren aslında Kurucu Meclis için en uygun ismin o dönemde Avukat Hüdaî Oral olduğunu düşünmüştür. Ancak, Hüdaî Oral’da bu görevi kabul etmemiştir.

²⁴ Bu seçimlerde Fahri Bermant Ticaret Odası İkinci Başkanlığına, İhsan Durusoy Meclis Başkanlığına, Bühran Uzunoğlu da Meclis İkinci Başkanlığına seçilmiştir. Odanın İdare Heyeti üyeliklerine H. Ali Soylu, H. Osman Öztabak ve Hüsametdin Alp seçilirken, Odanın Meclis üyeliklerine de H. Ali Soylu, M. Ali Saraç, Ferruh Devrik, Osman Öztabak, Şükrü Sarıglı, Fahri Bermant, Hüsametdin Alp ve A.Fuat Dağdeviren seçilmiştir. *Denizli*, 28 Temmuz 1960, Yıl:8 Sayı:1972.

²⁵ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren’den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

²⁶ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren’den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

²⁷ Hüdaî Oral genel olarak “Arif” ön adını kullanmamıştır. Hüdaî Oral X. İsmet İnönü hükümetinde 20 Kasım 1961 – 25 Haziran 1962 tarihleri arasında Ulaştırma Bakanlığı yapmıştır. İnan Özer – Ferihan Polat, “Merkez Çevre Analizi Açısından Çok Partili Dönemde Denizli’nin Türk Siyasal Hayatındaki Yeri”, “Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1, (6-7-8 Eylül 2006) C.1, Denizli 2007, s.626.

Çok geçmeden aynı yıl yapılan Denizli Belediye Başkanlığına aday olmuş, ancak seçimler sonucunda başkan seçilememiştir. Bu üzücü gelişme arkasından İl Başkanlığını devam ettirir iken Denizli CHP İl örgütü içerisinde bir takım hareketlenmeler görülmüştür. CHP milletvekillerinin, parti il idare kurulu üyelerine yoğun baskılar uygulayarak birer birer istifa ettirmeleri ile yalnız bırakılmaya çalışılmıştır. Bu durumda il başkanı olarak faaliyet yapamaz hale getirildiği için göreve gelişinin beş altı ay sonrası tekrar politikayı bırakma kararı alarak il başkanlığından istifa etmiştir. Bu yaşadığı dönemi, *"hayatımda en çok üzüldüğüm dönemlerden biri oldu"*²⁸ diyerek değerlendirmiştir.

Dağdeviren bu döneminde tekrar ticari hayata yönelmiş ve Denizli'nin o yıllarda en önemli ticari örgütlenmesi olan Denizli Ticaret Odası Başkanlığına yeniden seçilmiştir. 1963'te Türkiye Odalar Birliği Yönetim Kurulu üyesi ve Denizli Ticaret Odası Başkanı olan Dağdeviren, özel sektör ile Bakanlar arasında gerçekleştirilen beşinci toplantı sonrası intibalarını Denizli ile paylaşmıştır. Dağdeviren intibalarını yansıtan ilk cümlelerinde; *"Tüccarın ne yapmak istediği henüz tespit edilemediğinden birliğin bu şekildeki çalışmalarını bile az görüyoruz ama, devletçilikle özel sektörün bir araya geldiği karma ekonomi çalışmaları bütün dünyanın takdirlerine mazhar oldu"* demiştir. Sonrasında özel teşebbüs yatırımlarının yetersizliğinden şikayet eden Dağdeviren, sanayi uygulamasında ilk pilot bölge seçilmiş olan Bursa başarı gösterir ise Denizli'nin de erkenden girişimde bulunacağını belirterek; *"şahsi görüşüme nazaran Bursa sanayi pilot bölge için müşteriye zor bulacaktır. Sebebi sanayi yatırımı yapacak özel sektörün orada da bulunmayışıdır"* demiştir²⁹. Bu değerlendirmesi arkasından Denizli'ye temasla; *"Sanayi pilot bölge ile ilgili tetkikatımızda Denizli'ye sanayi yatırım(ın) diğer illere nazaran çok cüz'i olduğunu anladık. Sebep vasat çapta oluşumuzdandır, bir araya gelipte yatırım yapma cesaretini gösteremiyoruz. Denizlililer cesaretle yatırım yaparlarsa ilimizin birkaç sene içinde iktisaden inkişaf etmemesine imkan yoktur. İmar İskan Bakanlığı uzmanlarının şehrimizde yaptıkları inceleme neticesi tanzim ettikleri raporda bu husus açıkça tebarüz ettirilmiştir. Bu durumda sanayi pilot bölge Denizli için 3 veya 4 sene sonra düşünülebilir..."* demiştir³⁰. Dağdeviren, çıkacak mali affın kasıt, kusur cezalarının ve gecikme zamları affı olduğunu, 75 milyon dolarlık yabancı sermaye girişi için Bakanlar kurulunun çalışma yaptığını, toprak reformu kanun tasarısının komisyonda incelendiğini, icra iflas kanununun meclisin tatilden sonraki toplantılarında kanunlaşacağı, Türkiye tütün müstahsilinin bir satış kooperatifinde toplanması ve ihracatçı birliklerinin kaldırılması gibi konuların toplantının ana esaslarını oluşturdu, bilgilerini paylaşarak; *"Gözümüzü açarsak Anadolu tüccarı olarak iş var, dar çerçeve içinde kalmaz para, sarfetmesini bilirse bir şeyler kazanacağız. Biz Denizli tüccarı olarak*

²⁸ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

²⁹ Dağdeviren'in bu tespitini ne yazık ki zaman doğrulamamıştır.

³⁰ Dağdeviren'in bu tespitlerinin diğer tespitine göre daha isabetli olduğu görülmektedir. 4-5 yıl sonra diyerek belirttiği tarihlerin 1970'leri işaret ettiği düşünüldür ise bir kısım ortaklıkların ve anonim şirketlerin (Göveçlik İplik Fabrikası, Azim Cıvata, İşe-Cam ve Bir Emek) 1970'lerden itibaren Denizli'de kurulması ile Denizli'nin o günlerden bu günlere gelişini tahmin etmesi bir ileri görüşlülük örneğidir.

her şeyin ayağımıza gelmesini bekleriz. Artık hasta adam olmak durumundan kurtulmalıyız. Siyaset adamlarından bir şey beklemiyelim”³¹ sözleri ile girişimci ruhu teşvik etmiştir.

Dağdeviren yine siyasetten çok fazla uzak kalamamış ve 17 Kasım 1963'te yapılacak Denizli Belediye Başkanlığı seçimlerinde CHP'den aday gösterilmiştir. Seçimlerde aday olması olumlu karşılanmış, hatta Adalet Partisi(AP)'ne mensup bir kısım kişiler tarafından dahi seçimlerde desteklendiği paylaşılmıştır³². Yapılan seçimlerde sonucunda Dağdeviren Belediye Başkanı seçilememiş, Denizli Belediye Başkanlığına Mehmet Candoğan seçilmiştir³³.

Ticaret Odası Başkanı olarak görevini sürdüren Dağdeviren, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ni temsilen 10 Mayıs – 25 Mayıs 1964 tarihleri arasında Paris'e gitmiştir³⁴. Paris dönüşünde Dağdeviren Denizli Gazetesi'nde yazdığı bir makalesinde, siyasi partilerin ülke kaderinde oynadığı role dikkat çekerek, Türk milletinin sinesinden çıkan ve onun hizmetinde olduğunu ilan eden siyasi partilerin hemen hemen tamamının programının; *“ideal, fikirleri makbul, konuşma ve propagandaları cana yakındır, fakat ne yazık ki fiiliyatta bir hayli uzaktır. Her parti etrafında daha fazla taraftar toplamak ve topladığı taraftarı muhafaza edebilmek için ya bol keseden vaatte bulunmakta veya diğer parti idarecilerine yakışsız saldırılar yapmaktadır. İşte bu hal vatandaşları birbirleriyle ısınmaz ve birbirini sevmeyen hale getirmektedir”* değerlendirme ve eleştirisini yapmıştır. Birbirlerini sevmeyen ve saymayan toplumların başarılı olmalarının çok zor olduğuna işaret ederek parti yöneticilerinin üzerine düşen sorumlulukların; *“Hızlı giden tez durur, Çok mal haramsız çok mal yalansız olmaz - atasözleri parti idarecilerinin rehberi olmak, sivri tepelerin dibinde derin çukurların bulunduğu, ani yükselişlerin hızlı düşüşlerle bittiği, hayatın ölümle sona erdiği daima hatırlanmalıdır”*³⁵ sözleri ile dikkat çekmiştir.

1966 Kısmi Senato Seçimlerinde Denizli senatörü olması için milletvekili arkadaşlarının teklif getirmesi onu memnun etmiş olsa dahi; *“teşekkür ederim, aktif politikadan çekildim”*³⁶ diyerek teklifi kibarca geri çevirmiştir. İki yıl sonra 1968'de yeniden Denizli Belediye başkanlığına aday olması için gelen teklifi de geri çevirmiştir³⁷. Teklifi geri çevirmesine rağmen ve teşkilatın devam eden baskılarına

³¹ Denizli, 25 Temmuz 1963, Yıl:11, Sayı:3840. Bu tespiti ile Denizli ticari hayatı ve sanayileşmesinin önemli ölçüde tamamıyla siyasetten beklentilerin dışına çıkarak geliştiği göz önüne alındığında girişimci ruhun varlığına inancı ve desteği ile büyük bir ileri görüşlülük gösterdiği görülmektedir.

³² Bu seçimlerde CHP'den 13 Ekim yoklamasında seçilen Honaz'dan Murat İnçe, Başkarcı'dan Ahmet Özdil, Çal'dan Hacı Orhan Vural, Güney'den Hüsnü Akışoğlu, Buldan'dan Mustafa Çelebi, Sarayköy'den Muhlis Tokat, Çardak'tan Ziya Onan, Inceler'den Mustafa Kale, Bozkurt'tan M. Emin Tunalı, Çameli'den İbrahim Yılmaz, Kale'den Nuri Karaca başkan adayı olmuşlardır. Denizli, 15 Ekim 1963, Yıl:11, Sayı:3910. AP, DP'nin mirasçısı olduğu iddiasıyla kurulmuş ise de DP'nin liderliği kadar bir mutlak liderlik elde edememiştir. Özer – Polat, a.g.m., s.624.

³³ <http://www.denizli.bel.tr/Default.aspx?k=eskibaskanlar>

³⁴ Denizli, 9 Mayıs 1964, Yıl:11, Sayı:4079.

³⁵ Denizli, 9 Kasım 1965, Yıl:13, Sayı:4532.

³⁶ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu Ali Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

³⁷ Gazetenin ilk sayfasında, *“C.H.P. Kaynıyor – Teşkilat Dağdeviren'in Başkan Adayı olmasını istiyor”* başlığı yer almaktadır. Gazete de bu konuda; *“...Dağdeviren ise kendisine yapılan teklife şimdilik “evet” dememektedir. Fakat teşkilatın mukavemeti karşısında dayanamayacağına ve başkan adaylığı teklifine “evet” demek zorunda kalacağına muhakkak nazarıyla bakılmaktadır”* haberi yer almıştır. CHP'den başkan adaylığı için Belediye eski

rağmen CHP'den belediye başkanlığı aday adaylığına "evet" dememesi³⁸ partinin aday çıkarmasında ciddi bir gecikmeye yol açmıştır. CHP il yöneticileri ve teşkilatın ısrarlarını daha fazla geri çeviremeyerek 18 Nisan 1968'de seçimlerde aday aday olmayı kabul etmiştir³⁹. Dağdeviren aday adaylığını kabul aşamasını; *"Çok fazla baskı yapan arkadaşlarımı ve bir kısım partiliyi kırmamak, ayrıca kendim için "hizmetten kaçıyor" dedirtmemek amacıyla bir kez daha Belediye başkanlığına adaylığımı koydum"* sözleriyle değerlendirmiştir⁴⁰. Belediye Başkanlığı için Dağdeviren dışında CHP'den Behçet Çomakoğlu ve Alaattin İzmirlioğlu'nda aday adaylığı için başvuruda bulunmuşlardır⁴¹.

Seçimler için parti adaylarının isimleri CHP'den Ali Fuat Dağdeviren, AP'den Ali Dartanel ve Güven Partisinden Nihat Bozkurt olarak belirlenmiş, bağımsız aday olarak ta Mehmet Candoğan ve Daim Üftadeoğlu çıkmıştır. Denizli'de seçim kampanyası 12 Mayıs 1968'de başlamış⁴² ve genel olarak başkan adayları seçim vaatlerinde, belediye hizmetlerinin aksamadan sürdürüleceği, yol, su, kanalizasyon ile imar hizmetlerine önem verileceği ve park yapılacağı üzerinde durmuşlardır. Mehmet Candoğan ilk kez diğer adaylardan farklı olarak; Denizli Fuarının temelinin atacağı ve yeni stat inşasına çalışacağı açıklamasında bulunmuştur⁴³.

Dağdeviren propaganda çalışmalarını önemli ölçüde akşamları mahalle kahvelerinde sürdürmüştür Kirişhane mahalle kahvesinde yaptığı propaganda konuşmasında tarafsızlık, vatandaşa güler yüzle hizmet ve belediye hastanesi kurma vaadinde bulunmuştur⁴⁴. Murat Dede mahallesinde hastane karşısında yaptığı ikinci propaganda toplantısında mahallenin hak ettiği hizmeti alamadığı vurgusunu yaptıktan sonra; Denizli ekonomisi için çalışacağını bu amaçla 2. Sanayi sitesi ve Ağır sanayi bölgesi ile fuar temeli atacağı vaatlerinde bulunmuştur⁴⁵. İstiklal mahallesinde yaptığı konuşmasında Denizli'nin üretim yerleri ile istirahat yerlerinin temizliği ile örnek bir şehir haline getireceğini, asıl amacının ise belediye ile halk işbirliğini sağlamak olduğunu belirtmiştir. Dağdeviren konuşmasının devamında ; *"...Önce sıhhatimizi koruyacağız. Bozuk ekmeğin yok edilmesi, gıda maddelerinin kontrolü, suların kireçten arınması mümkün olan işlerdir. Bunları yapacağız"* diyerek şehrin mimari yapısının düzgün yollar ve birkaç katlı yapılar ile yüksek binalardan uzak, gecekondulaşmaktan uzak bir şehir olmasına çalışacağını dikkat çekmiştir⁴⁶.

Fen Müdürü Hasan Gönüllü ve Milli Eğitim Müdür yardımcısı Mehmet Erdal'ın isimleri de geçmiştir. Ön seçim yapılmadan önce AP'den aday adaylarının başvuru süreleri sona ermiş ve AP'ye Mehmet Candoğan, Ahmet Baban, Ali Dartanel ve İhsan Ölçen'in başvurdukları anlaşılmıştır. *Denizli*, 13 Nisan 1968, Yıl:15, Sayı:5251.

³⁸ Gazete, Dağdeviren'in Belediye başkanlığı teklifini geri çevirme nedeni olarak, 1969 seçimlerinde Denizli'den CHP milletvekilliğine kendisini hazırlamak istediğine dayandırmaktadır. Belediye başkanlığı için CHP'den Hasan Gönüllü ve Milli Eğitim Müdür yardımcısı Mehmet Erdal'ın isimlerine ilaveten Fahri Bermant ve Girgin Dayioğlu'nun isimleri de geçmiştir. *Denizli*, 13 Nisan 1968, Yıl:15, Sayı:5252.

³⁹ *Denizli*, 19 Nisan 1968 Yıl 15, Sayı:5256.

⁴⁰ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

⁴¹ *Denizli*, 20 Nisan 1968, Yıl:15, Sayı:5257.

⁴² Seçim kampanyası 1 Haziran 1968 akşamına kadar sürecektir. *Denizli*, 13 Mayıs 1968, Yıl:15, Sayı:5276.

⁴³ Candoğan'ın bu açıklamasına basının yorumu; *"Diğer adaylar klasik hizmetleri tarafsızlık içinde gerçekleştirmeyi vadettiler"* olmuştur. *Denizli*, 13 Mayıs 1968, Yıl:15, Sayı:5276.

⁴⁴ *Denizli*, 14 Mayıs 1968, Yıl:15, Sayı:5277.

⁴⁵ *Denizli*, 15 Mayıs 1968, Yıl 16, Sayı:5278.

⁴⁶ *Denizli*, 16 Mayıs 1968 Yıl:16, Sayı:5279.

Sevindik mahallesinde yaptığı propaganda konuşmasında ise particiliği bir kenara iterek hizmet etmek için yarışa çıktığını belirterek; *“Başkan seçimleri bir parti seçiminden daha çok hizmet seçimidir. Particiliği bir tarafa iterek hizmet yarışına çıkmış bulunuyoruz”* demiştir. 90 bin nüfusa erişen şehrin, dış mahallelerin dertleriyle yakından ilgileneceğine, elektrik, su, otobüs ile ilgili sıkıntıların çözümüne ilgi göstereceğini vadetmiştir⁴⁷. Gündoğdu mahallesinde düzenlenen sohbet toplantısında hizmet yarışına girdiklerini söyleyerek; *“Bu yarış aynı zamanda faaliyet yarışında ahlakla çalışmak, tarafsız çalışmak, dürüst çalışmak yarışıdır”* sözlerine yer vermiştir. Dağdeviren, elektrik, su, yol kanalizasyon, sağlık işleri, park açılması gibi birçok belediye hizmetlerine eğileceğine belediye-vatandaş ilişkilerinde güler yüz ve tarafsızlık ile işlemlerin gerçekleştirileceğini de eklemiştir⁴⁸.

Bakırlı ve Sümer mahallelerinde lüks lambası altında gerçekleştirdiği konuşmalarında; *“Bir elinizde kantar bir elinizde bizler varız. Bu kantarla kilomuzu değil, kafamızı, insanlığımızı, yapabilme gücümüzü ölçecek ve ondan sonra oyunuzu vereceksiniz”* dedikten sonra geleceğin refah getireceğine bu refahtan Bakırlıların faydalanarak *“şakır şakır tezgah işletebileceğini”* dikkat çekerek, particiliğin belediyeye vereceği zarara işaret ederek, particiliği arka planda tutarak Hz. Ömer adaletini belediyeye getireceklerini söylemiştir. Asıl sanayileşmenin faydalarına değinerek yaptığı konuşmasında; *“Sanayiciler bir memleketin gözbebeği, can damarlarıdır. Sanayimiz ne kadar çoğalırsa işsiz o kadar azalır. İşsiz azaldıkça evde huzur çoğalır, kavgı olmaz”* vurgusunu yapmış olması çok anlamlı olmuştur⁴⁹.

Dağdeviren Kiremitçi, Sırapapılar ve Karaman mahallerinde konuşmalar yapmıştır. Bu konuşmalarında kenar mahallelerin üvey evlat muamelesi gördüklerini belirterek; semt pazarları, semt sahaları ve mahalle parkları oluşturacağı vaatlerinde bulunmuştur⁵⁰. CHP'nin Belediye Seçimleri için en geniş kapsamlı seçim propaganda toplantısı 31 Mayıs 1968'de Meserret Gazinosu'nda yapılmıştır⁵¹.

2 Haziran 1968'de yerel seçimler yapılmış ve Denizli'de belediye başkanlığını AP Belediye Başkan adayı Ali Dartanel kazanmıştır. Seçim sonuçları saat 20.00'den sonra parti binalarının önlerine konulan hoparlörler ile duyurulmaya başlanmıştır. İlk açıklamalar ile 1968 yerel seçimlerine katılımın bazı mahallelerde düşük olduğu görülmüştür. Açılan 89 sandıktan 88'inde çıkan sonuç büyük ölçüde seçimin galibini de ortaya çıkarmıştır. AP, 7664, CHP 6072, GP 209, bağımsızlardan Mehmet Candoğan 2679 oy almıştır⁵². Yapılan Belediye Başkanlığı seçiminde 625 oy ile belediye başkanlığı seçimini kaybetmiştir⁵³.

⁴⁷ Denizli, 18 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5281.

⁴⁸ Denizli, 23 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5285.

⁴⁹ Namuslu memurun işinden alınamayacağını; *“Namuslu memurun kılına bile dokundurmam”* sözleriyle ifade etmiştir. Denizli, 25 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5287.

⁵⁰ Denizli, 27 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5288.

⁵¹ Denizli, 31 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5292.

⁵² AP ilçelerde ezici şekilde belediye başkanlığı seçimlerini kazanmıştır. Sarayköy'de CHP ile AP'nin oylarının eşit olduğu, Güney'de CHP'nin, Tavas'ta bağımsız adayın kazandığı anlaşılmıştır. Denizli, 3 Haziran 1968, Yıl:16, Sayı:5294.

⁵³ A. Fuat Dağdeviren 89 sandıktan 88'inin açıldığı seçimlerde fark 1612 iken 89. sandık ile farkın 625'e indiğini

Siyasette hedeflere ulaşmanın bir akıl ve mücadele işi olduğu kadar, aynı zamanda bir baht işi olduğunu belirten Dağdeviren, 1972'ye kadar bir kez daha siyasette ki aktif rolünü bırakmıştır. Zaman zaman aktif siyasetten çekilme kararları alan Dağdeviren bu kararlarını kesin olarak uygulama imkânından defaten mahrum kalmıştır. 1972'de yeniden parti il başkanlığı görevine aday olması kendisine teklif edildiğinde; başlangıçta kesinlikle teklifi geri çevirmiş ise de yoğun ısrarlar karşısında⁵⁴ 14 Nisan 1972'de aday olmayı kabul etmek durumunda kalmıştır⁵⁵. Dağdeviren il başkanlığına adaylığını koyduğunu 8 maddelik bir bildiri ile partiler ve kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu bildiride yirmi yıldır CHP içinde mücadele verdiğini, memleketin düşünce ve uygulama ile kalkınabileceğini, kendisinin memleket sorunlarına çözüm arayan ve çözüm bulan politikacıların yanında olduğuna, İsmet İnönü ve Bülent Ecevit tarafından savunulan düşüncelerin ortak savunucusu, *"halkla beraber halk için"* anlayışından yana *"dinamik ve devrimci fikirlerin tam ortasında ve içinde"*, komünizm ile faşizmin karşısında, anarşinin aleyhinde, ancak *"Fakat, ulusça bu belalardan kurtulmamızı sağlayacak sosyal, ekonomik ve idari tedbirleri bulan ve uygulayanların yanında"* olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca; ortanın solu politikasını memleket hizmetinde halka anlatmak ve inandırmak kararında parti içinde görev alanlara, destekleyenlere minnetlerini sunarak halktan yana olan politikacıların yanında, sözde politikacıların karşısında olduğuna vurgular yapmıştır⁵⁶.

CHP Kongresi 16 Nisan 1972'de Denizli Kapalı Spor salonunda çok tartışmalı ve çekişmeli bir kongre olarak gerçekleşmiştir. Kongreye senatörler, milletvekilleri ve 180'den fazla delege katılmıştır. Kongrede yapılan konuşmalar daha ziyade partinin toparlanarak eski gücüne kavuşması üzerine odaklanmıştır. Kongrede yapılan oylama sonucunda. A. Fuat Dağdeviren 137, Hızır Cengiz'in 50 oy almasıyla⁵⁷ Dağdeviren bir kez daha Denizli CHP İl Başkanı seçilmiştir.

CHP İl başkanlığından bir yıl sonra 14 Mayıs 1973'te istifa eden⁵⁸ Dağdeviren, istifası arkasından Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu üyesi sıfatıyla Ankara'da Sanayi Bakanı Muammer Erten'in başkanlığında yapılan toplantı ile Adana'da düzenlenen Akdeniz bölgesi odaları toplantılarına katılmıştır⁵⁹. 1973 Belediye Seçimlerinde Belediye Meclis üyeliğine seçilen Dağdeviren, 1973 yılı

belirtmiştir. Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

⁵⁴ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat tarihi: 06.02.2005)

⁵⁵ Denizli, 15 Nisan 1972, Yıl:19, Sayı:6477.

⁵⁶ Denizli, 15 Nisan 1972, Yıl:19, Sayı:6477.

⁵⁷ Denizli, 17 Nisan 1972, Yıl:19, Sayı:6478.

⁵⁸ Denizli Gazetesi CHP İl Yönetimi Kurulundan bir üyeye dayanarak; *"Dağdeviren'in genel seçimlerde milletvekilliğine adaylığını koymak için istifa ettiğini"* ileri sürmüştür. Ayrıca; Dağdeviren'in yerine İkinci Başkan Adnan Keskin'in vekâlet edeceği bilgisi verilmiştir. Denizli, 16 Mayıs 1973, Yıl:22, Sayı:6809. Adnan Keskin bu gelişmeleri; *"İl Başkanımız Fuat DAĞDEVİREN seçildikten iki ay sonra istifa etti. Cumhuriyet Halk Partisi'nin tüzüğüne göre parti il yönetiminin, kendi içinden birini başkan seçmesi gerekiyordu. Karşımda Hulusi DÜLGEROĞLU diye bir avukat abimiz vardı. Ben seçildim ve Denizli Cumhuriyet Halk Partisi'nin il başkanlığı görevine çok genç yaşta geldim"* sözleri ile ifade etmiştir. <http://www.siyasetdergisi.com.tr/Haber/CHP-GENEL-BASKAN-YARDIMCISI-VE-DENIZLI-MILLETVEKILI-ADNAN-KESKIN-/657>

⁵⁹ Bu toplantılar üç ayda bir özel sektör temsilcileri ile Bakanların bir araya gelmesi ile gerçekleştirilmiştir. Denizli, 16 Mayıs 1973, Yıl:22, Sayı:6809.

içinde Denizli Belediye Başkan Vekilliğine seçilmiştir⁶⁰. Belediye Başkan Vekili iken 6 Ağustos 1974 günü Belediye Fen İşleri Müdürü Ali Marım ile şehrin mahallelerini dolaşarak halkın dertlerini dinlemişler, fırıncıları kontrol etmişler ve asfalt şantiyesi ile asfalt döküm yerlerinde çeşitli denetim ve incelemelerde bulunmuşlardır⁶¹. 26 Kasım 1974'te Belediye Başkanı Hasan Gönüllü'nün İstanbul'a gittiği ve kendisinin Belediye Başkanlığına vekalet ettiği 27 Kasım 1974 günü ani bir kriz geçirmiştir. Doktor kontrolü altına alınan Dağdeviren'in kısa süre sonra sağlık durumu normale dönmüştür⁶².

13 Haziran 1976'da Belediye Meclis toplantısında, halka daha önce duyurusu yapılan 42. Madde uygulaması ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. 42. Madde ile mağduriyete uğrayanların katıldığı bu toplantıda meclis üyeleri özellikle; prensip olarak bu maddenin uygulanmasına karşı olmamakla birlikte doğurduğu mağduriyetlerin giderilmesi ve en azından asgariye indirilmesi için gayret gösterilmesini istemişlerdir. Belediye Başkan Vekili Dağdeviren bu toplantıda; *"En iyi icraatlarda dahi mağdur olanlar, menfaatleri zedelenenler olacaktır. Hiçbir belediye başkanı hiçbir muhtar sevilerek ayrılmaz. Cesaretin olmadığı yerde başarıda yoktur. Menderes'i, Turan Bahadır ve Candoğan'ı düşünün."*

İnsanlar kendilerinin ölmezliklerini sağlayan eserlerinden ötürü minnetle anılmaktadırlar. Onlarda imar faaliyetlerine giriştikleri zaman bugünkü ithamlara tehditlere maruz kalmışlardı.

Ama onlar bunlara hiç aldırmadan icraatlarına devam ettiler ve bugün hürmetle, saygı ile anılmaktadırlar. Dün Menderes'e küfredenler bugün Menderes'in heykelini dikecek kadar bir ezikliğin içindedirler. Bu itibarla madem ki yapılan iş kanun işidir, madem ki geleceğin Denizlisi için lüzumludur. O halde yarınlara eserler bırakmak şerefini sizlerde kazanınız" diyerek, Meclis üyelerinin de günü kurtarmak üzerine politika yapmamaları gerektiğini ilginç ve etkin sözlerle ifade etmiştir⁶³.

1978'e kadar Meclis üyeliği ve başkan vekilliği görevlerinde bulunduktan sonra⁶⁴ 1989'a kadar uzun süre aktif siyasetten uzak kalmıştır. Ancak yıllar sonra Ali Fuat Dağdeviren ve eşi Nilüfer Dağdeviren birlikte SHP'ye katılma kararıyla üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Bu başvuru 4 Mart 1989'da yapılan bölge toplantısında SHP Genel Başkanı Erdal İnönü ve Genel Sekreter Deniz Baykal tarafından değerlendirilerek kabul edilmiş ve imzalanmıştır. Üyelik başvurusunun imzalanması arkasından Dağdeviren yaptığı konuşmasında; sosyal demokratların birlik ve bütünlük içinde olmaları halinde, sosyal demokrasinin bayrağını kaleye dikeceklerini belirterek; *"Enflasyon canavarını imanla yok edelim"* demiştir⁶⁵.

⁶⁰ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat Tarihi: 06.02.2005)

⁶¹ *Denizli*, 7 Ağustos 1974, Yıl:23, Sayı:7187.

⁶² *Denizli*, 28 Kasım 1974, Yıl:23, Sayı:7281. Bu krizin nedeni ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Y.n.

⁶³ *İlkhaber*, 14 Haziran 1976, Yıl:3, Sayı:857.

⁶⁴ Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat Tarihi: 06.02.2005)

⁶⁵ *Denizli*, 6 Mart 1989, Yıl:37, Sayı:11753. A. Fuat Dağdeviren mülakatımız esnasından SHP'ye katılışıyla ilgili hiçbir bilgi paylaşmamıştır. Bu bilgi 1923 doğumlu İbrahim oğlu A. Fuat Dağdeviren'den alınmıştır. (Mülakat Tarihi: 06.02.2005)

C-Sonuç

Ali Fuat Dağdeviren, Denizli ticaret ve siyaset hayatında önemli izler bırakmıştır. Memuriyetten ticaret hayatına atılan Dağdeviren uzun yıllar Koç ürünlerinin Denizli bayiliğini yapmıştır. Ticaret ve siyaset hayatını birlikte yürütmüş, bir taraftan Denizli Ticaret Odası Başkanlığı diğer taraftan CHP’de il başkanlığı ve çeşitli kademelerde görev yapmıştır.

1989’da SHP’de aktif rol üstlenmeden tekrar siyasete giren Dağdeviren bir süre daha ticaret ile meşgul olduktan sonra ticari hayattan ayrılmıştır. Denizli’deki evinde eşi Nilüfer Hanımla uzun yıllar münzevi bir hayat sürdürmüştür.

Dağdeviren yakın dönem Denizli siyasi ve ticari hayatının önemli bir figürü olmuştur. Görüş ve düşünceleri ile siyasi ve ticari hayata Denizli’nin bugünlere gelmesi için önemli katkılar yapmıştır.

İki kız bir erkek evlat sahibi olan Dağdeviren 28 Ekim 2009 Çarşamba günü Denizli’de ebediyete intikal etmiştir. Naaşı Denizli Asri mezarlığına defnedilmiştir.

Kaynakça

I-Kitaplar ve Makaleler

- Haytoğlu, Ercan, “Varlık Vergisi Denizli Uygulaması” *Dokuz Eylül Üniversitesi, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11, (2004-2005).
- Dereli, Berrin, “Denizli İş Dünyası’nın Girişimci Yüzü Girişimci Başkan Fuat Dağdeviren”, *Denizli Ticaret Odası Dergisi*, Yıl:6, Sayı:54, Kasım 2008,
- Kodal, Tahir, “Demokrasi Sürecinde Denizli (1946-1950)”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1*, (6-7-8 Eylül 2006) C.1, Denizli 2007, s.611.
- Özer, İnan- POLAT Ferihan, “Merkez Çevre Analizi Açısından Çok Partili Dönemde Denizli’nin Türk Siyasal Hayatındaki Yeri”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1*, (6-7-8 Eylül 2006) C.1, Denizli 2007.
- Uyar, Hakkı, “Tek Parti Dönemi’nde Denizli’de Siyasal Hayat”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1*, (6-7-8 Eylül 2006) C.1, Denizli 2007.

II-Gazeteler

- Denizli*, 28 Temmuz 1960, Yıl:8 Sayı:1972.
- Denizli*, 25 Temmuz 1963, Yıl:11, Sayı:3840.
- Denizli*, 15 Ekim 1963, Yıl:11, Sayı:3910.
- Denizli*, 9 Mayıs 1964, Yıl:11, Sayı:4079.
- Denizli*, 9 Kasım 1965, Yıl:13, Sayı:4532.

- Denizli*, 13 Nisan 1968, Yıl:15, Sayı:5251.
Denizli, 19 Nisan 1968 Yıl 15, Sayı:5256.
Denizli, 20 Nisan 1968, Yıl:15, Sayı:5257.
Denizli, 13 Mayıs 1968, Yıl:15, Sayı:5276.
Denizli, 14 Mayıs 1968, Yıl:15, Sayı:5277.
Denizli, 15 Mayıs 1968, Yıl 16, Sayı:5278.
Denizli, 16 Mayıs 1968 Yıl:16, Sayı:5279.
Denizli, 18 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5281.
Denizli, 23 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5285.
Denizli, 25 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5287.
Denizli, 27 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5288.
Denizli, 31 Mayıs 1968, Yıl:16, Sayı:5292.
Denizli, 3 Haziran 1968, Yıl:16, Sayı:5294.
Denizli, 15 Nisan 1972, Yıl:19, Sayı:6477.
Denizli, 17 Nisan 1972, Yıl:19, Sayı:6478.
Denizli, 16 Mayıs 1973, Yıl:22, Sayı:6809.
Denizli, 7 Ağustos 1974, Yıl:23, Sayı:7187.
Denizli, 28 Kasım 1974, Yıl:23, Sayı:7281.
Denizli, 6 Mart 1989, Yıl:37, Sayı:11753.
İlkhaber, 14 Haziran 1976, Yıl:3, Sayı:857.

III-Kaynak Kişi

- 1923 doğumlu Abdullah oğlu A. Fuat Dağdeviren (Mülakat Tarihi: 06.02.2005)
1952 Denizli doğumlu Ali Fuat kızı Nilgün Çetin (Dağdeviren) (Mülakat Tarihi: 06.03.2015)
1954 Güney doğumlu Eyüp Hilmi oğlu Şerif Kutludağ (Mülakat Tarihi: 02.03.2015)

IV- İnternet

- <http://www.denizli.bel.tr/Default.aspx?k=eskibaskanlar>
<http://www.siyasetdergisi.com.tr/Haber/CHP-GENEL-BASKAN-YARDIMCISI-VE-DENIZLI-MILLETVEKILI-ADNAN-KESKIN-/657>

E-Ekler

